

IN DIT NUMMER

Het Nonolet gaat naar Sjanghai 1, 2
Kan fietsen dan nog beter? 2
Wateridee heeft ideeën over water en

nog veel meer 3, 4
King wist al in 1910 hoe we moeten boeren 5, 6
25 Nonolets naar Emmaus-Feniks 7

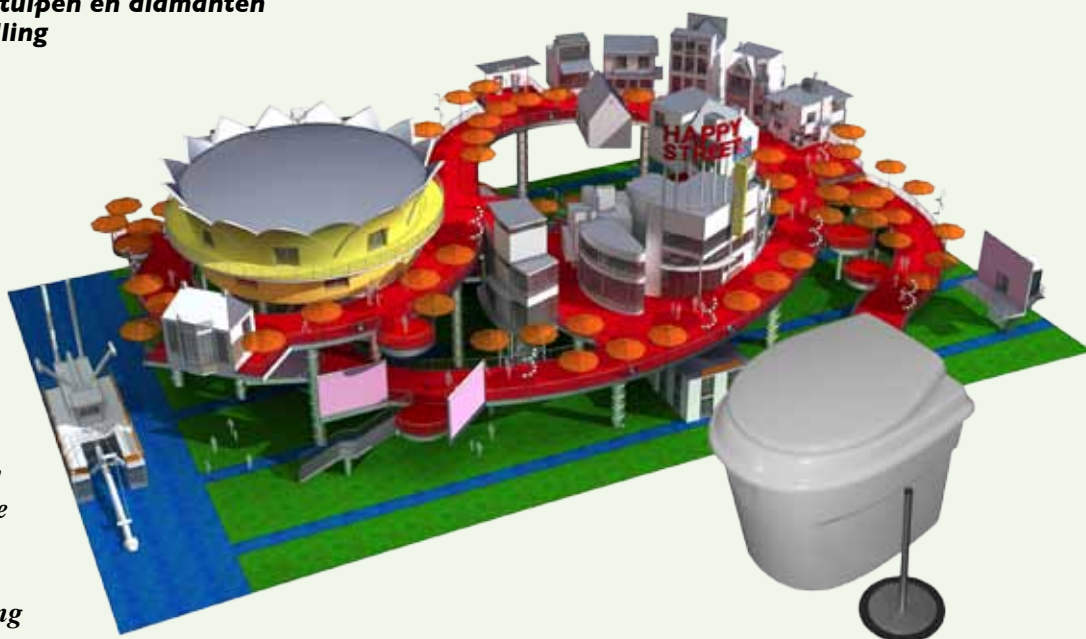
Smartphone-app leidt bezoekers door
Happy Street 7
Dakgoten renoveren (Beter 1x zien...) 8

Het Nonolet gaat naar Sjanghai

**Geen innovatie maar tulpen en diamanten
op Wereldtentoonstelling**

Sietz Leeflang

*Het heeft nog heel wat
voeten in de aarde
gehad, maar nu
is het definitief:
De Twaalf
Ambachten staat
met het Nonolet op
de officiële lijst van
deelnemers aan Happy
Street: het Nederlandse
paviljoen dat van mei
tot en met oktober op
de Wereldtentoonstelling
in Sjanghai kan worden
bezocht.*

Het oorspronkelijke idee van de architect van dit paviljoen John Körmeling, was om ook het Nederlandse bedrijf voor organische recycling Orgaworld International een plaats in het Expopaviljoen in Sjanghai te geven. Het Nonolet en de basisgedachte erachter: het uit de menselijke mest terugwinnen van voor de landbouw onmisbare nutriënten, is met succes te koppelen aan het in de wereld unieke door Orgaworld ontwikkelde compostingsproces. Hierin wordt een verantwoorde en hygiënische omzetting mogelijk van met Nonoletinhoud verrijkt huishoudelijk gft-afval tot kwaliteitscompost. Zo is niet alleen produc-

tie van voor de landbouw onmisbare nutriënten mogelijk, maar in dezelfde procesgang via methaangaswinning tegelijk de opwekking van aanzienlijke hoeveelheden elektriciteit. Het zou een prachtige kans voor de onze overheid zijn geweest om China te laten kennismaken met een belangrijk voorbeeld van innovatie dat niet onderdoet voor de in de wereld vooraanstaande Nederlandse waterbouw- en bagger- en offshoretechnieken.

“Better city, better life”

Een aanvankelijk genomen besluit van staatssecretaris Heemskerk om Orgaworld International zoals architect Körmeling wilde een plaats toe te wijzen in het Nederlands Paviljoen werd na zijn vertrek vanwege de kabinetscrisis direct teruggedraaid door de ambtenaren van de Economische Voorlichtingsdienst.

Zij bleken een voorkeur te hebben voor draaiorgels, tulpen, diamanten en klompen. Deze gang van zaken is des te wonderlijker omdat naar Körmeling ons liet weten de Chinese gastheren juist

(lees verder op pagina 2)

John Körmeling en Rijk Blok aan het werk in Sjanghai.

KAN FIETSEN DAN NOG BETER?

In de jaren tachtig maakten we propaganda voor liggend fietsen. Dat was in die jaren dat er nog geen elektrische fietsen waren en ook nog geen toerfietsen met 27 versnellingen.

Een paar dingen waren en zijn zeker: op een ligfiets benut je spierkracht beter, ga je sneller, heb je veel minder last van tegenwind, is je fietshouding beter – veel beter zelfs dan op een racefiets, waarbij organen teveel worden samengedrukt – en stukken veiliger (Je hoofd hoeft niet de eerste klap op te vangen en een helm hoeft dus niet). Toch rijden er ondanks deze overtuigende argumenten naar verhouding nog altijd heel weinig ligfietsen door ons land.

Daar moet een reden voor zijn, misschien zelfs meerdere. Hier komen er drie mogelijke: -de ligfiets is, omdat er geen enorme aantallen van gemaakt worden, niet zo goedkoop als de gewone fiets waarmee aanhoudend gestunt wordt. Vaak is hij handgemaakt en doorgaans van superieure materialen. Zo'n fiets zet je niet zomaar bij het station en een beschermde stalling is duur.

-de lighouding op een ligfiets is "statusverlagend" omdat praktische alle "rechttop"-fietsers bij het stoplicht boven je uit tronen. De elektrische fiets wint het daarom bij ouderen van de ligfiets.

-een rechtstreeks bij de maker aangeschafte ligfiets wordt niet gauw door de fietsenmaker uit je buurt in service genomen.

Wat is hier aan te doen?

We hebben deze kwestie uitvoerig besproken met de nestor op ligfietsgebied, Bram Moens, de ontwerper en maker sinds 1983 van de M5 en daarmee drager van het merk, dat als enige in Europa 17 wereldrecords, waaronder het werelduurrecord, op zijn naam heeft.

Onze vraag aan Bram: "Je liep al van het begin af voorop. En de laatste jaren loop je na je Europese prijs voor de beste aluminiumtoepassing, na je "fiets van het jaar" onderscheiding 1999 en nu als eerste aanbieder van superlichte koolstoframes en -onderdelen in Nederland nog steeds voorop. Wat moet er nu gebeuren om meer mensen uit de auto te krijgen en een verstandige fietskeuze te laten maken?"

Eén van de plannen waar Bram mee rondloopt is een praktisch plan dat voor velen de ligfiets wel eens een stuk dichterbij zou kunnen brengen. Het gaat om een landelijke regeling, die de kundige plaatselijke fietsenreparateur en -leverancier in de woonplaats van de koper wat meer "M-5-minded" moet maken en daar ook financieel bij tegemoet komt.

Nu is het nog steeds zo, dat de echte kenners naar Middelburg reizen en daar in zijn zelf ontworpen "M-5-paleis" (wel eens het "walhalla der ligfietsen" genoemd) hun keuze en aankoop doen. Maar dan? Woon je in Groningen, Amsterdam of Maastricht, wie verzorgt de servicebeurt? Bram stelt nu voor dat de fietsenmakers een afstel- en afleververgoeding krijgen van 100 Euro bij het doorleveren aan een ligfietsklant. Wie weet doet dit initiatief het ijs bij de plaatselijke fietsenmakers breken.

En verder? Bram beheerst de koolstoftechnologie nu zodanig, dat hij het gewicht van fietsen (niet alleen ligfietsen) drastisch weet te verlagen. Voor zijn bejaarde moeder maakte hij een veilige instapfiets van koolstof, die met 7,3 kilo (!) minder dan de helft weegt dan haar lichte sportieve lange-afstandsfiets. Hier kan het begin liggen van een uiterst lichte en superveilige fiets voor oudere mensen, waarbij door een aangepaste traphouding ook de afstand van zadel tot wegdek nog kan worden verlaagd en het vallen met de fiets niet een nieuwe heup noodzakelijk maakt. De elektrische fiets met al zijn kilo's kan die veiligheid niet bieden.

Tenslotte – maar dat is zomaar een idee van schrijver dezes – zou de echte ligfietser iets moeten krijgen van wat vroeger de onverschrokken motorrijder had met zijn oude leren jas en kap en zijn respect afdwingende niet op lawaai en vertoon gerichte rijstijl op zijn weer-en-wind trotserende Harley. Wie weet raad?

Sietz Leeflang

(vervolg van pagina 1)

steeds nadrukkelijk hadden gevraagd om voorbeelden van innovatieve technieken in het teken van "better city, better life", die bovendien beloofd waren bij de presentatie van een maquette van het Nederlandse paviljoen in 2008 door premier Balkenende in Sjanghai. Op dezelfde wijze sneuvelde een inzending over algen- en zeewierenkweek van de universiteit van Wageningen.

Gemiste kans

Een gemiste kans voor de Nederlandse overheid – toch zijn we blij dat Körmeling en zijn vrouw Martien ervoor hebben kunnen zorgen dat het Nonolet in ieder geval een mooie plaats in het Nederlandse paviljoen krijgt. Met een verklarende tekst erbij, plus een exemplaar van het boek *Farmers of forty Centuries* van King (zie elders in deze Nieuwsbrief). Zo hopen wij dat we aan

Het Nederlandse paviljoen op de Wereldtentoonstelling in Sjanghai

enkele van de vele duizenden Chinezen die ons toilet zullen passeren kunnen laten zien dat zij het zelf zijn, die met hun eeuwenoude, vooruitstrevende

landbouw, en niet de Nederlandse overheid, een prachtig voorbeeld van innovatieve technieken kunnen laten zien.

Eind april vertrekken John en Martien naar Sjanghai voor de laatste werkzaamheden en de feestelijke opening op 18 mei.

Mevr. Moens-Tellier op de door Bram Moens gemaakte carbon stadsfiets van 7,3 kg.

Wateridee heeft ideeën over water en nog veel meer

Belangrijker dan reclame, dan publicaties in gerenommeerde bladen en zelfs belangrijker dan persoonlijke gesprekken een op een, is het werk dat de ongekroonde Twaalf-Ambachtenambassadeurs voor onze stichting verrichten: kundige mensen die puur uit idealisme hun enthousiasme over de technieken zoals wij die propageren op andere mensen over brengen. Twee van zulke mensen zijn Caroline Docters van Leeuwen en John La Haye uit Tilburg, met hun uit 1924 daterend tot woon- en cursusruimte omgebouwde vrachtschip 'Drie Gebroeders'.

Lieselot Leefflang

Ze wonen in de Piushaven in Tilburg: een klein maar prachtig stukje natuur niet ver van de binnenstad. Mede dankzij de inspanningen van Caroline en John is dit havengebied door de gemeente Tilburg nu erkend als natuur- en cultuurgebiedje, waar plaats is voor bijzondere initiatieven. Een van die initiatieven is *Wateridee*, het bedrijf van Caroline en John. *Wateridee* geeft aan boord van 'Drie Gebroeders' teken- en schildercurssussen, cursussen vaarbewijs, maar adviseert ook over lastechnieken, over de aanleg van leidingen voor water en verwarming aan boord, en over het toepassen van allerlei oude scheepstechnieken, waarin het stel zich

Caroline Docters van Leeuwen en John La Haye in het keukengeedeelte van hun schip.

Het woonruim van het schip met links vooraan de Standaard-tegelmok. (foto's Bas Sluijs)

de afgelopen jaren heeft bekwaamd. En sinds enige tijd ook over het Nonolet, over eigen waterzuivering en over verwarming door middel van warmtemuur en tegelmok. Aan boord van het 25 meter lange schip vinden we dan ook, behalve vele staaltjes van degelijk, ambachtelijk scheepstimmerwerk en -smeedwerk, twee Nonoletten (waarvan één met een prachtige zelf geconstrueerde ombouw), een kamerplantenfilter, een Standaard-tegelmok en warmtemuren. Alles ingenieus ingebouwd in het krap, maar slim bemeten woonruim van 'Drie Gebroeders', dat ook nog eens met ogenschijnlijk gemak kan worden omgebouwd tot cursusruimte.

Klein wonder

Alleen de elektra aan boord van het schip hebben Caroline en John niet zelf

aangelegd: dit specifieke werk lieten ze liever over aan Bas de Vos, van de varende elektra-werkplaats De Stroomboot uit Rotterdam. Verder doen ze alles zelf. Caroline het timmerwerk en het sanitair, John de metaalbewerking: lassen, klinken, enzovoort. In de loop van de jaren mochten we er getuige van zijn hoe zich langzaam maar zeker een klein wonder voltrok.

Via een uitpomptankje onder de badkamer gaat het bad- en douchewater, tezamen met de urine-afvoer van het Nonolet naar de vuilwatertank elders in het schip. Het kamerplantenfilter: het kleinste plantenfilter voor waterzuivering, bij De Twaalf Ambachten ontwikkeld, is een sfeervol beplante, met hout omtimmerde bak, midden in de woonannex cursusruimte. Dit filter zuivert het water, waarna het, voldoende aan de

Foto linksboven het kamerplantenfilter, rechtsboven het ingebouwde Nonolet in een betegelde ombouw, daaronder het Nonolet Standaard in de badkamer en onder het tot woonschip omgebouwde 'Drie Gebroeders' in de Piushaven. (foto's: Bas Sluijs)

strengste normen, op het Piushavenwater geloosd wordt. Een zacht geborrel, eens per half uur opstijgend uit het filterbakje, attendeert de bezoeker erop dat ter plekke water gezuiverd wordt. Maar je ruikt niets.

De warmtemuren zijn gebouwd volgens het Comfortvite systeem van Warmteplan. De verwarmingsketel die ze verwarmt wordt gestookt op olie.

Reukloos

Twee Nonoletten aan boord: één slim ingebouwd in de kleine, maar prachtige

badkamer – met ligbad! – en één met een eigengemaakte, betegelde ombouw, voor gebruik door cursisten en andere bezoekers. Vooral dit laatste toilet, met een koolstoffilter voor de luchtzuivering, heeft bouwster Caroline nogal eens tot wanhoop gedreven. Wat ze ook probeerde, het wilde aanvankelijk niet reukloos werken. En dat was toch een eerste vereiste, zeker gezien de vele bezoekers die er gebruik van moesten maken. Uiteindelijk is het gelukt: een bredere ombouw, met daardoor een betere ventilatie, bleek de oplossing. Wat de Standaard-tegelkachel betreft: niet vaak komen we een kachel uit onze werkplaats tegen die zo goed tot zijn recht komt en die zo concientieus gestookt wordt als bij Caroline en John. Het resultaat: binnen een heerlijk warm ruim en buiten een schone atmosfeer. John: "Dat superschone stoken hebben we moeten leren. We wisten dat jullie kachels bijna geen uitstoot van schadelijke rookgassen hebben, maar het duurt wel even voordat je het goed onder de knie hebt. We wilden dat onze burenen geen last van ons zouden hebben. Dat is ons gelukt."

Voor de burenen (en ook die in de verre omtrek) zijn Caroline en John inmiddels goede raadgevers op allerlei gebied. Wie eens bij 'Drie Gebroeders' aan boord wil komen kijken, of meer wil weten over de activiteiten van Wateridee kan een afspraak maken via www.wateridee.nl, of bellen met Caroline of John: 06 - 12146334.

King wist al in 1910 hoe we moeten boeren

Olieprijs bepaalt wanneer het roer bij de landbouw zal omgaan

Geïnteresseerden kunnen nu al intekenen op een boek dat over enige maanden in Nederlandse vertaling en bewerking van De Twaalf Ambachten gaat uitkomen.

Sietz Leeftang

De vertaling van het legendarische en profetische, 440 pagina's tellende boek van de Amerikaanse hoogleraar Frank Hiram King, *Farmers of Forty Centuries*, is bijna gereed. We zijn er trots op en geïnteresseerden kunnen nu reeds intekenen om een van de eerste exemplaren in bezit te krijgen*.

King schreef zijn boek precies honderd jaar geleden na een reis van zes maanden door China, Japan en Korea en voorzag het van tientallen eigengemaakte foto's. Dit is het boek van een professioneel geschoold observator, een van de vroegst overtuigde westelijke voorstanders en oprechte bewonderaars van de landbouw die hij in deze landen aantrof. Het was duurzame landbouw in de zuiverste zin van het woord, die 4.000 jaar heeft stand gehouden en die ons nu kan helpen aan de modernste en meest hygiënische ideeën op het gebied van recycling van organisch afval – met inbegrip van menselijke mest.

Hij noteerde: het rivierwater in China kun je hier nog veilig drinken en zelfs in hartje zomer hebben ze dankzij strenge hygiëne en niet aflatende discipline geen vliegenplagen. Hun landbouwgrond was in staat grote droogten en hevige overstromingen te doorstaan.

Citaat van W.F. Hermans

De Amsterdamse oud-journalist en leraar Huub Surendonk, maakte ons als insider in zijn oude vak fysische geografie attent op de uitspraken over de Chinese landbouw van schrijver en ooit fysisch geograaf W.H. Hermans. Het gaat om een citaat uit zijn bij niet velen bekende boek *Erosie*, een weten-

schappelijk boek dat in 1960 verscheen bij uitgeverij Heijnis in Zaandijk. Hoofdstuk IX handelt over het begrip 'versnelde erosie', als verschijnsel veel gevreesd in China. Het eindigt met de volgende alinea, die uitstekend illustreert wat professor King in zijn uitgave al nauwkeurig had beschreven:

“Men mag overigens deze geweldige erosie niet zonder meer aan de Chinese boeren wijten. In het algemeen springen zij bijzonder voorzichtig om met hun bodem. In Sjantung komt het voor dat een familie bestaande uit 12 personen plus een ezel, een koe en twee varkens

geploegd, de bovenlaag er weer op te brengen, desnoods op de rug gedragen bij mandjes tegelijk.”

Voorwoord geeft voorproefje...

Geeft dit citaat al een idee van de bijzondere werkwijze van de oude Chinese boeren, het negende hoofdstuk van het boek van King beschrijft deze op onnavolgbare wijze. De actuele betekenis hiervan blijkt tevens uit de kanttekeningen die vertaler/bewerker Sietz Leeftang er bij maakte. Zijn hier volgende voorwoord (voor deze uitgave bijgewerkt door Huub Surendonk) moge e.e.a. verder verduidelijken.

VOORWOORD

In 2008 steeg de prijs van een vat olie op de wereldmarkt tot 140 dollar, een piek van eenzame hoogte. Voor miljoenen boeren in derde-wereldlanden werd daarmee de aanschaf van kunstmest onmogelijk gemaakt. Want voor het produceren van kunstmest is veel energie nodig, grotendeels in de vorm van aardgas, nodig om

het waterstofgas te leveren nodig voor stikstofbinding. Als de fossiele brandstoffen duurder worden gaat de prijs voor kunstmest dus mee omhoog. Zo werkt de markt nu eenmaal met goederen die schaars worden. Ongetwijfeld zal er weer een nieuwe piek in de olieprijs komen omdat nieuwe oliewinning te duur werd door de in 2008 begonnen financiële crisis. De alweer begonnen nieuwe prijsverhoging zal ook boeren in de rijkere landen aan het denken zetten. De transportprijzen zullen mee omhoog gaan. Het vervoer van allerhande voedselproducten en de dagelijkse voorziening van eetwaren voor miljoenen mensen zal dan niet

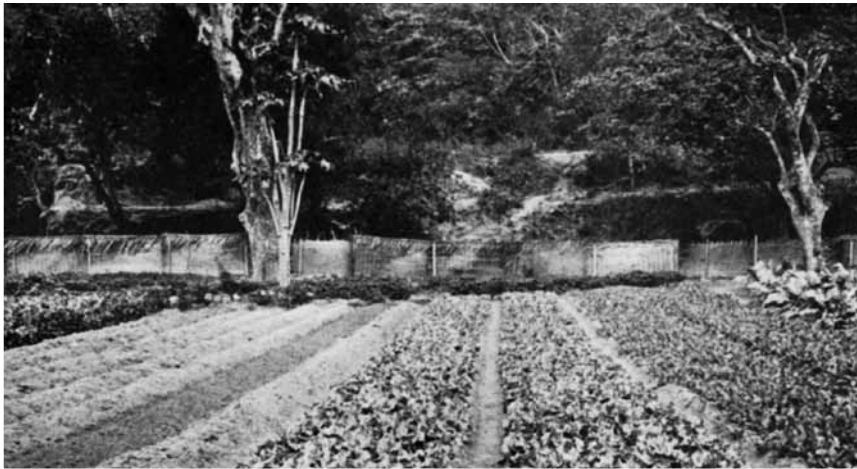

Foto uit het boek 'Farmers of Forty Centuries'.

erin slaagt te leven van de opbrengst van één hectare. Wat de Chinezen gedaan hebben en doen om hun bodem te behouden en waar nodig te herstellen, grenst aan het ongelooflijke. Alle afval, menselijk, dierlijk en plantaardig, wordt zorgvuldig opgespaard om tot compost te worden verwerkt. Men ziet er niet tegenop de uitgeputte bovenste laag van de bouwvoor af te graven en met kruiwagens ergens anders heen te brengen om hem te vermengen met compost en tot rust te laten komen en ondertussen op de onderlaag voor groenmest geschikte gewassen (leguminosen, stikstofbinders) uit te zaaien en, nadat deze opgegroeid zijn en onder-

meer zo vanzelfsprekend zijn als we vandaag gewend zijn.

Dat klinkt verontrustend. De schappen van de supermarkten liggen immers vol, waar maken we ons druk om? Toch zal de moderne voedselvoorziening die vrijwel geheel afhankelijk is van kunstmest het moeilijk krijgen. Dat betekent dat de landbouw moet kunnen omschakelen naar methoden die nauwelijks of geen kunstmest gebruiken. Dat heet tegenwoordig duurzame landbouw. Om die term goed te begrijpen is enige basiskennis nodig, die de meesten van ons nooit is bijgebracht.

Een paar vuistregels:

- Landbouw heeft een vruchtbare humusrijke bodem nodig met een liefst ongestoord natuurlijk bodemleven. Een dergelijke bodem houdt vocht vast bij grote droogte en laat bij zware regens voldoende water door. Is dan ook beter opgewassen tegen klimaatverandering.
- Duurzame landbouw kan bestaan zonder kunstmest, pesticiden en genetische technieken, maar moet het hebben van een natuurlijke organische kringloop. Dat betekent uiteindelijk hergebruik van alle beschikbare organische reststoffen menselijke uitwerpselen en urine inbegrepen.
- Duurzaam bodembeheer verdraagt geen zware landbouwmachines.
- Duurzame landbouw betekent ook gebonden zijn aan de regio en niet langer afhankelijk van grootschalig transport.
- Onderling vertrouwen van producenten en afnemers is cruciaal.

Een landbouwsysteem dat aan deze basisregels voldoet zal nog in staat zijn de wereldbevolking te voeden.

De Amerikaanse landbouwhoogleraar en grondlegger van de Amerikaanse bodemkunde dr. Franklin Hiram King beschreef tot in details een landbouw die al in hoge mate met bovenstaande regels overeenkwam. *Farmers of Forty Centuries* heet zijn boek dat in 1911 verscheen, het resultaat van een half jaar reizen door Oost-Azië. Forty Centuries, ofwel veertig eeuwen, omdat de landbouwsystemen die hij vooral in China bestudeerde daar al vierduizend jaar in gebruik waren.

Professor King had al naam gemaakt met zijn kennis en inzicht van de bodemgesteldheid in Noord-Amerika. Hij wist waar hij moest kijken en wat hij zag bij de landbouwers in China, Japan en Korea maakte diepe indruk op hem. Met veel respect beschreef hij de vak-kennis, het doorzettingsvermogen en de discipline van die boeren.

Opmerkelijk was de hygiëne en doelmatigheid waarmee men in die samenlevingen alle denkbare organische afvalstoffen inzamelde en composteerde. Uit de rivieren kon men destijds in China nog veilig drinken en vliegenplagen had de professor nergens waargenomen.

Uitwisseling bepleit

Hij bepleitte met kracht een wederzijdse uitwisseling tussen Oost en West van agrarische kennis en technieken. Chinese boeren zouden veel baat kunnen hebben bij arbeidsbesparende werktuigen en Amerikaanse farmers zouden meer moeten weten over het bevorderen van natuurlijke bodemprocessen en de noodzakelijke organische kringloop. Maar wat men in die tijd deed aan uitwisseling beperkte zich tot baseballteams!

Zijn boek kreeg niet voldoende aandacht, noch in landbouwkringen, noch

in het onderwijs. De landbouw zat toen al gevangen in de greep van kunstmest, mechanisatie en chemische bestrijdingsmiddelen.

Kanttekeningen

Een boek dat ruim honderd jaar geleden is geschreven leest niet modern. Bij het vertalen zijn daarom bepaalde stukken toegelicht, verduidelijkt, soms van een historische of geactualiseerde kanttekening voorzien. Voorts is aandacht besteed aan de opmerkelijke inzichten van de in 2008 overleden Japanse boer en landbouwkundige Fukuoka. Hij gaf mogelijkheden aan om bij gelijkblijvende opbrengsten tot forse besparing op arbeid en veel minder verstoring van het natuurlijk bodemleven te komen. Dit sluit aan bij de nieuwste ontwikkelingen in de duurzame landbouw en bij de ideeën die professor King daar al over publiceerde.

De ecologische inzichten van professor King zouden in deze tijd van ingrijpende veranderingen bijzonder nuttig kunnen zijn als leidraad voor een type landbouw dat nog in staat is miljarden te kunnen voeden. In dit boek worden overigens door King al bronnen geciteerd, die duidelijk maken, dat dit alleen mogelijk is bij een gering vleesverbruik; niet voor niets beschrijft hij het in zijn reisjaar 1909 nog gangbare Chinese dieet, waarin vlees een ondergeschikte rol was toebedeeld en vele op culinaire wijze bereide groentesoorten en rijst de hoofdschotel vormden.

**) Het boek gaat inclusief vele oorspronkelijke foto's en illustraties een omvang krijgen van enige honderden pagina's en zal tussen de 30 en 40 euro (excl. verzendkosten) gaan kosten. Donateurs, die nu intekenen op dit zeer bijzondere werk bieden wij een korting aan van 20%.*

Avonturen van twee mannen en een strandvogel

Een nieuw boek van schrijver/journalist Koos Dijksterhuis (Winnen van de Bierkaai) is verschenen: *'Een Groenlander in Afrika'*, over de jaarlijks terugkerende wereldreis van de drieteenstrandloper. Deze kleine strandvogel kennen wij vooral door zijn drukke heen en weer-gedribbel op het randje van zee en strand langs onze Nederlandse kusten. Maar dat dit diertje een gezworen wereldreiziger is, met een

aanpassingsvermogen waar wij veel van kunnen leren, is nauwelijks bekend. Gedurende drie jaar reisde Koos Dijksterhuis, in het

kielzog van bioloog Jeroen Reneerkens de vogeltjes achterna: 'ploegend door de sneeuw op Groenland waar ze broeden, uitdrogend en zwetend in hun winterverblijven in Mauretanië en Ghana. Rillend in IJsland, wadend op Vlieland en Schiermonnikoog'. Om te ontdekken dat je ze 's winters ook op de stranden van Schotland en Zuid Afrika ijverig hollend of languit liggend kunt tegenkomen.

'Een Groenlander in Afrika' is een onderzoeksverslag, een avonturenroman van twee mannen en een hele-

boel vogels, maar ook een eerbetoon en een rechtstreekse liefdesverklaring van een schrijver aan een kleine, dappere vogel. En bovendien een pleidooi voor een betere bescherming van trekvogels en de kustgebieden waarvan ze afhankelijk zijn, zoals de Waddenzee.

L.L.

Een Groenlander in Afrika, de wonderbaarlijke reis van de drieteenstrandloper. Uitgeverij Bert Bakker / Prometheus, ISBN 9789035134249. Prijs € 22,50. (336 pagina's, 500 gram, paperback)

25 Nonolets naar Emmaus-Feniks

In een voormalig trappistenklooster is sinds 2007 Emmaus-Feniks gevestigd: een gemeenschap, met een grote tweedehands winkel en reparatiewerkplaats en een tuinencomplex, waar mensen die steun in het leven nodig hebben worden opgevangen, kunnen wonen en werken. Op deze bijzondere plek heeft De Twaalf Ambachten de eer om eind april maar liefst 25 Nonolets af te leveren. De toiletten gaan geplaatst worden in de afzonderlijke appartementjes in het woongedeelte van het klooster. Eind 2009 kwamen "opperhoofd" Harry Suiskens van Emmaus-Feniks en een paar medewerkers voor het eerst bij ons langs in Boxtel, om het Nonolet kritisch te onderzoeken. Buig- en schoptests werden uitgevoerd en geprobeerd werd of de binnenner er ook tegen kon om scheef, ondersteboven of buitengewoon hardhandig in de ombouw geplaatst te worden. De Nonolets moeten overeind blijven, ook als een gebruiker een dag geen zin heeft om er zachtzinnig mee om te gaan. Na overleg met Emmaus-Feniks en ontwerper Wim van Overbeeke zijn we gekomen tot wat eenvoudige aanpas-

singen, onder meer een doorlopende kunststof tussenring, die de emmer stevig op zijn plaats houdt en een stabiele bevestiging voor de stekker van de adapter. Het nieuwe, stoere Nonolet-broertje is klaar voor gebruik in Tegelen. Het komende jaar zullen meer Nonolets naar Emmaus-Feniks gaan. Suiskens:

"we streven ernaar om met deze gemeenschap, behalve in sociaal opzicht, ook op het gebied van duurzaamheid een voorbeeld te geven. Waterbesparende toiletten horen daarbij. We hopen er uiteindelijk tachtig te kunnen plaatsen." Over de activiteiten van deze bijzondere gemeenschap hopen wij in de volgende Nieuwsbrief meer te schrijven.

Smartphone-app leidt bezoekers door Happy Street

Eigenaars van een iPhone of een telefoon met het Android-besturings-systeem kunnen in het Nederlandse paviljoen op de Wereldtentoonstelling extra informatie krijgen via een speciaal ontwikkelde applicatie.

Via het programmaatje, ontwikkeld door het bedrijf Sogeo, hebben de smartphonebezitters alle bijzonderheden over het paviljoen zo bij de hand. 'Gewone' telefoons met internetverbinding kunnen gebruik maken van een bijbehorende themasite. In de

smartphone-applicatie zit een kaart met relevante informatie en de gebruiker is aangesloten op de Happy Street-nieuwsstroom. Een spectaculair extraatje van de software is de mogelijkheid Happy Street in augmented reality te bekijken: een 3D-weergave van het paviljoen waarop toegevoegde informatie is geprojecteerd. Voor hoge kosten hoeven de gebruikers niet bang te zijn: de app is gratis en maakt gebruik van het gratis wifi-netwerk op Happy Street. Zo kunnen de bezoekers dus ook

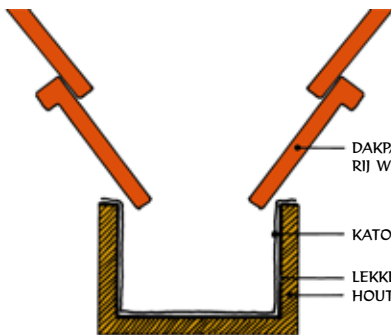
meer informatie krijgen over het daartoe ontworpen Nonolet en het boek van professor King over de vroegere Chinese landbouw. Een korte tekst gaat vergezeld van een foto gemaakt door prof. King in 1909 van boten in de haven van Sjanghai (!), die geladen zijn met de menselijke mest van de stad. Verder zijn er ter verduidelijking een doorsnede tekening met het principe van het Nonolet en een tekening met een intacte en een verbroken kringloop te zien.

Dakgoten renoveren

Nog een kleine miljoen Nederlandse huizen moeten, willen ze niet te laag scoren met het energielabel, worden opgeknapt. De overheid subsidieert e.e.a., maar er moet dan wel een officieel bedrijf aan te pas komen waardoor alles toch nog duur wordt. Dat toonden we al in deze rubriek in maart 2009 aan voor dubbel glas.

Nu gaat het over dakgoten. En over materiaal- en kostenbesparing. Bij ons 'filiaal' in Breskens moesten in ons demonstratiegebouwtje (de 'bakkerij') lekkende zinken dakgoten worden vernieuwd. De ijzeren ophangbeugels en de planken eronder waren slecht en de goten lekten. Maar toen we de verwijderde goten nog eens goed inspecteerden bleken ze op enkele kleine scheuren na (vooral bij pijpaaanhechtingen) nog volledig dicht. En dat voor zinken dakgoten van 50 jaar oud en dat op enkele kilometers afstand van de Noordzee!

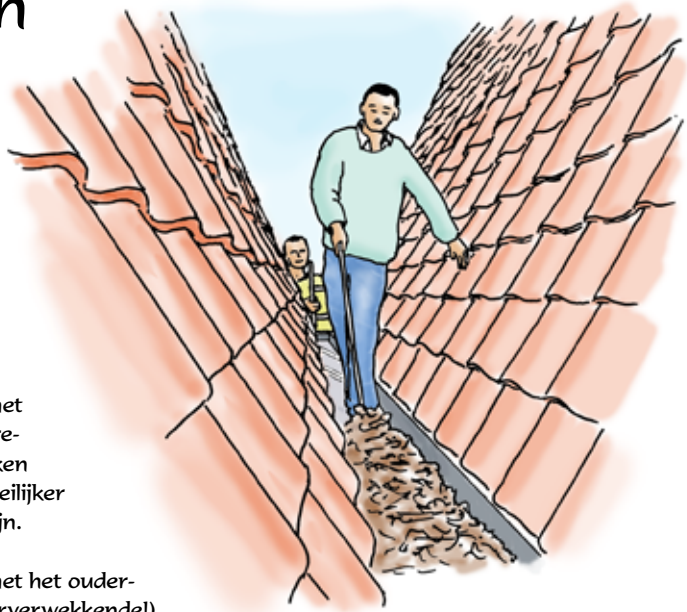
Vooraf voor mensen in rijtjeshuizen, die dakgoten delen met de burens, zijn dakgootreparaties duur. En wie begint? Gaan tussengoten lekken, dan kan heel wat schade binnenshuis ontstaan. Vervangen van zulke goten kan in de kapitalen lopen. Vandaar het hier behandelde alternatief. Het kan ons vele lekvrije jaren verder helpen. Sterker nog: het huis zou wel eens eerder gesloopt kunnen worden

dan de goten zouden gaan lekken! Dat maakt dit alternatief uit milieuoogpunt weer wat sterker; nadeel is natuurlijk dat met kunststof gerepareerde zinken dakgoten moeilijker te recycleren zijn.

Hoewel het met het ouderwetse (kankerverwekkende!) koolteer ook wel geprobeerd wordt is het de vraag of moderne kunstharsen niet beter zijn. Daarom ons compromis: kunststof als hecht- en afwerkmiddel en over de volle lengte een strook simpele (dunne, sterke) katoen als 'drager'. Natuurlijk is ook glasvezelmat te gebruiken, maar katoen werkt soepeler, sluit beter aan langs opstaande randen

van de dakgoot en is goedkoper. Voor we beginnen is het raadplegen van 'Praktijkboek kunststoffen' van Polyservice in Amsterdam en Nieuwerkerk aan de IJssel (tel. 020 - 54569 of 0180-314777) aan te bevelen. Deze lang bestaande firma levert ook de hier genoemde kunsthars en geeft graag advies.

Om een oude dakgoot te kunnen behandelen zul je deze moeten belopen en dit moet je voorzichtig doen, liefst

op sokken en je moet dit werk altijd samendoen met je buurman (en samen met je andere buurman als je ook de dakgoot aan de andere kant wilt behandelen). De onderste rij dakpannen moet weggehaald worden.

Dan de goot goed schoonmaken. De aanhechting is dan het beste als we 1-componentige polyurethaanhars gebruiken, die uithardt door luchtvochtigheid en dat ook bij warm weer niet te snel, wat wel het geval kan zijn met 2-componentlakken zoals polyester en epoxy. De goot met liefst twee dunne lagen insmeren. Dan over de volle lengte met een, de beide opstaande kanten goed bedekkende, strook katoen beleggen, die goed in de nog niet droge tweede laag p.u.-hars ingebed moet worden. Is het bijna droog, dan ook over het katoen nog een tweede laag aanbrengen. De lagen moeten dun zijn want anders wordt uitharding door het vocht in de lucht belemmerd. Na droging van de p.u.-afdeklag deze als bescherming tegen ultraviolette straling in het zonlicht afwerken met een laag zink- of aluminiumverf. De klus kan met droog weer binnen 2 dagen klaar zijn.

Colofon

De Twaalf Ambachten Nieuwsbrief is een publicatie van het gelijknamige centrum voor ecologische technieken in Boxtel, dat zich al meer dan 30 jaar beijvert voor leven, wonen en werken naar menselijke maat en naar ecologische maatstaven.

Redactie: Sietz Leeflang, Caroline Leeflang, Eef Hijmans, Peter van Veen, Wim van Overbeek (ook vormgeving), Lieselot Leeflang (eindredactie).

Donateurs van de Stichting De Twaalf Ambachten ontvangen deze nieuwsbrief en krijgen korting bij rondleidingen in ons bezoekerscentrum in Boxtel, na telefonische opgave. Ook genieten zij 10% korting op onze eigen uitgaven en op de deelnameprijs van studiedagen. Minimum-donatie per jaar € 22,50,-. Buitenland binnen Europa: € 29,50; Buiten Europa: € 35,50. Deze bedragen overmaken op onze postgirorekening 3939393 of onze Belgische postchequerekening 000-0535252-06 t.n.v. De Twaalf Ambachten, Boxtel NL.

Adres: Stichting De Twaalf Ambachten, centrum voor ecologische technieken, Mezenlaan 2, 5282 HB Boxtel, NL. Tel. 0411-672621; fax 0411-672854; e-mail: info@de12ambachten.nl; website: www.de12ambachten.nl.